

Eleven hagyomány

Tóth István

(Tenkegörbed, 1923. október 25.–Marosvásárhely, 2001. szeptember 16.)

*A világ érdességei miatt
Tavaszban nyarat, aki belehel
visszahúzzhatod vitorláidat:
megérzi egyből, mekkora teher
érdes fűszál vár még érdekesebb mellett
elvallalni a teremő világot.*

(Tóth István: **Fagyal**)

*Ne légy hát strucc, és ne bízd el magad;
egy fél világnyi esélyed marad:
a világ érintetlen hagy, vagy ellep.*

(Tóth István: **Mimóza**)

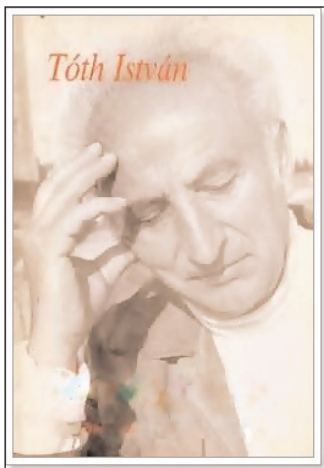
*A zörgő űr - ha percre is -
egyből magasba kap;
legendaként oly messze visz,
hogy csak neved marad.*

(Tóth István: **Ördögszekér**)

Kevesen tudták és tudják, hogy itt élt városunkban, Marosvásárhelyen egy humanista, akinek úgy emberi, mint irodalomtörténeti értékeit kellőképpen még fel sem tudjuk mérni, és hogy amikor 2001-ben lelépett erről a sárgolyóról, akkor nem csak Erdély szellemi életét, de az egyetemes magyar kultúrát érte pótolhatatlan veszteség.

Tóth István 1923-ban született Tenkegörbeden. 1948-ban francia-magyar szakos tanári oklevelet szerzett a kolozsvári egyetemen, ezt követően nagyváradi középiskolai tanárként működik. 1963-tól pedig Marosvásárhelyen a szép szó, a tiszta értelem művelésére, alázatos becsülésére oktató nemzedékeket tanárként a hajdani Pedagógiai Főiskolán és a Színművészeti Intézetben.

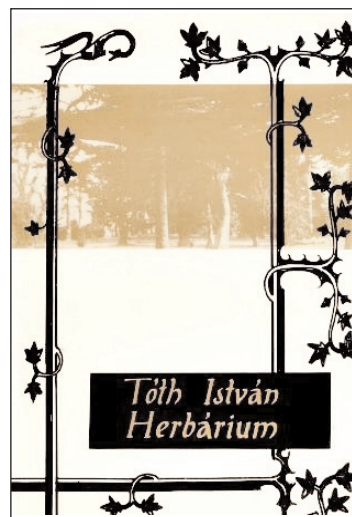
1983-ban vonult nyugdíjba, és a meg nem értettség nyomozó légkörében egyre jobban elmagányosodott. Emberi-költői tapasztalatára nem tartottak igényt, a megbolydult világ nem sok jót ígért a klasszika-filológiában járatos és az egyetemes emberi értékeknek elkötelezett költőnek. Mosolytalan, száraz embernek tartották, pedig ez korántsem volt így igaz, tanusíthatom (és bizonyára még sokan mások

is), hogy Tóth Istvánt a jó Isten a tehetségen kívül jó humor-érzéssel is megáldotta. „Aligha tévedek, ha a Múzsák egyik fellegvárát Tóth István somostetői családi házába képzelem” – írta le róla Nagy Miklós Kund, születésnapján köszöntőjében. És ezt én is pontosan így éreztem mindig, nem lehetett úgy meglátogatni, hogy az ember ne találja őt könyvei, kéziratok halmazának közepette. Amikor utoljára ott jártam, kérdésekre elmondta, hogy addig huszonnyolc kötete jelent meg, amiből a versek mellett több fordítás, tanulmánykötet és egy dráma is napvilágot látott. Emellett még legalább tíz kötet várakozott a fiókjában, jobb időkre, megértőbb kiadókra várva. A 75. születésnapra a Mentor kiadó a **Herbárium** című kötetet tiszteltgette, ami egy sorozat második része, az előzőek: a **Lapidárium** és a **Solárium** egyelőre még várják sorsuk beteljesedését.

Szívvél, szóval, tiszta ésszel – olvashatjuk egyik könyvének címlapján, s ez a hármas egység akár életművének a leglényegét is kifejezheti. A szív, a szó, az ész zavartalan harmóniáját kereste – s valósította meg – szüntelen szellemi készenlétben, töretlen odaadással, nehéz küzdelmek közepette. A hepehupás porondon – jelenkori irodalmunk hétköznapijainak berkeiben – volt része mellőztetésben, meg nem értésben is, nem kétséges azonban, hogy az elfogulatlanul ítélkező idő méltó helyet jelöl ki számára, irodalmunk valós értékeinek rendjében.

Ezt már egyszer leírtam 15 évvel ezelőtt, de idézem újból, hogy amikor a 75. születésnapjára megrendezett ünnepségen Kilyén Ilka színművésznő előadásában Tóth István -verseket hallgattam, úgy sodort magával mind jobban és jobban egy valószerűtlen, furcsa látomás, ami Tóth István világába röpített, s elfogott valami távolról érkező fájdalmas nosztalgia minden iránt, ami széppé, emberibbé tenné az életünket, ha hagynánk, ha többet foglalkoznánk azzal, ami a miénk, csak éppen meg kellene látni azt. Jobban mondva, azt kellene szeretnünk, ami a miénk, s akkor talán semmi baj nem történne a világban. Aki úgy tud ragaszkodni az eredetéhez, a gyökereihez, mint azt Tóth István tette élete végéig, az csak becsületes ember lehet. Amint ahogy, aki úgy tudja szeretni a természetet, a füvet, a fákat, a virágokat, az csak jó ember

lehet. S éppen ezért a két tulajdonságáért, mint ahogy az általában történni szokott, méltatlan bántások is keserítették néha a költő életét, amiknek fölemlgetését a rá jellemző bölcs humánussal, egy négysorossal intezte el: „*Kik engem bántani szoktak,/ válaszom hiába lesik./ Egy vers, amit a csillagoknak/ írok: majd válaszol nekik!*” Mert ő tudta, amit a szerencselovagok soha nem tudnak: hogy a szellem igazi arisztokratái magasan fölöttük állnak és általában nem vesznek tudomást róluk.

Nehéz szó nélkül elviselni, hogy olyanok keserítették meg az életét, akik sem emberileg, sem tehetségben a lába nyomába sem érnek, olyanok mondtak ítéletet művei fölött, akiknek közül sincs a humánusához vagy a természetadta szépségek megértéséhez. Elokvens példaként (nevet nem akarok említeni), amikor megjelent a HERBÁRIUM, egy bizonyos, irodalmi körökben befolyásos személy lefitymálón nyilatkozta a kötetről a saját sekélyes véleményét, hogy a Herbárium az növénytani enciklopédia, úgy unalmas és emészthetetlen, mint ahogy van. Nem hiszem, hogy ezt az elhangzott mondatot én kellene minősítenem, minősítse az értő olvasó. „*Hogyha teljesen érzem vállamon/ egyetlen földön fekvő levél sorsát:/ legalább olyan súlyos, mint egy ország/ ügyét védni egy vészes várfalon.// Hogyha száműzetését vállalom/ egy elrejtett virágnak, mit magos fák/ zártak be, s a még nagyobb elhagyottság/ rengetegnél is sűrűbb árnyba von.:// mi készítet mégis, hogy mellé szegődjek?/ Hisz egyirányú úton megyünk végleg,/ amelyen visszajönni nem lehet.// Engem minden ártatlan sors megölhet:/ felmentésére hív a pernyi élet,/ s én vele örökre elveszek.*” (Tóth István: *Előhang*). Legfeljebb annyit tudnék hozzáfűzni a dologhoz, hogy aki képtelen lelket látni egy virágban, az maga is lelki világtalan. És ez talán az ő szerencsétlensége, nem a miénk. Mert „*Akinek szép lelkében az ének,/ az hallja a más énekét is szépek.*” A többit? Elfújja a szél... Talán még csak annyit, hogy a középkor irodalmában egyáltalán nem volt ritka jelenség egy-egy foglalkozási ág fontos tudnivalóinak, egy-egy tudományterület alapfogalmainak versekben való megjelenítése. Tóth István csak felújította ezt az egyetemes irodalmi hagyományt, de a példázatos versek e valóban klasszikus finomságú és szépségű gyűjteménye sokkal több, mint egy elfeledett műfaj újraélesztése, sokkal inkább a magyar természetflóra bemutatásának ritka teljesítménye.

Albert Zsuzsa körinterjújából idézek, aki szerint Tóth István ettől a hideg és racionalista világtól megcsömörölve, mondhatni elefántcsont-torony típusú életmódban, szinte idilli világban rendezte be életterét, ahol soha nem szakadt el a természettől, barátja volt ő minden fának, minden virágnak, fűszálnak, napsugárnak.

„Hallatlan műveltségű ember volt, amikor elkezdett beszélni, akármilyen kis témáról, végül egy egyetemi előadás kerekedett ki belőle. Nagyon-nagyon szerettük hallgatni. Ha belelapozunk a Besztiárium c. kötetébe, akkor látni, hogy ő a hangyában, akár a cserebogárban vagy katicában is meglátta a Mindenséget kicsiben. Hogy is mondjam: bölcs ember volt” – nyilatkozta Kercsó Attila.

Volt, akit nem érintettek meg a versei, de mint tudjuk, az emberi lélek nem mind egyformán reagál az őt érő impressziókra.

Nagy Miklós szerint, „az az ember volt, aki nem evílágra való, ez a mostani világ egész más és az is más volt, amiben élt, amiben alkotott, de azt is azonnal hozzátenném, hogy

ennek a világnak nagyon nagy szüksége van ilyen emberekre, akik teljesen komolyan gondolják azt, amit mondanak, vagy azt, amit leírnak, mindenképpen teljes mértékben azonosulnak azzal.” Gál Éva Emese: „Tóth István a parányiból ki tudta bontani szinte a Mindenséget. Emberi tulajdonságokat, érzelmi állapotokat rá tud vetíteni egy nagyon kis növényre, vagy bármivel párhuzamot tud állítani, ebben az egyetemes összefüggés is mindig benne van. Én ezért tartottam sokra. Azonkívül nagyon szép metaforákban bontja ki ezt a kapcsolatot a parányi és a kozmosz között.”

Fodor Imre elmondja, hogy Tóth István nagyon fontosnak tartotta azt a tényt is, hogy Arany Jánossal rokonságban volt. „Az ő egyik nagyanyja Arany-leány volt, unokatestvére volt Arany Jánosnak.”

Zeno Ghitulescu orvos-költő is sokat látogatta Tóth István otthonát, ő meséli el a költő szavait: „Nekem is sokszor mondta azt a dolgot, hogy nagyon csúnyán viselkedtek itt is az írók velem, az Igaz Szó és mások is, a kolozsváriak is, mert ő beküldött verseket, hiszen komoly költő volt, de nem köztölték. Például írótalálkozó volt és őt nem hívták meg. Burján Emil véleménye szerint „ennek az a magyarázata, hogy ő akkor, amikor általában a költőktől azt várták, hogy kapcsolódjanak a közéletbe, a politikai életbe, ő akkor is távol tartotta magát ettől. Az ő költészete nem olyan volt, hogy „elkötelezett” költő legyen, ahogy mondani szokás. Kimondottan eredeti gondolkodó volt, a fák, növények, az állatok, a virágok, a csillagok voltak állandó szereplői a költészetének, ezeket metaforákká léptette elő, ilyen módon akart tanítani is. Mint a régi, ókori nagyok, akár sétálva is tanította azt, akivel beszélgetett. Talán tanárként sem adatott meg neki ez a lehetőség, hogy annyit tanítson és olyan korban, amikor valóban átadhatott volna mindent abból a széleskörű tudásból és műveltségéből, amivel rendelkezett.” Igen, sokszor elmondta, hogy ő az oktatást is úgy látja jónak, hogy azt újból felekezeti alapokra kellene visszahelyezni. Itt a Ferenc-rendiek ötszázötven évvel ezelőtt lerakták az alapjait Marosvásárhely iskolájának, s most, ennyi év után a Ferenc-rend kivonul a városból, mert hatan elhagyták a rendet. Az volt a véleménye, hogy nem csak a papokkal, de mindenkivel baj van. Már nem igazán ismerjük fel, hogy melyik a helyes út a magyarság szempontjából nézve, bár ugyanez a románokra is érvényes lesz. Tóth István valójában „törékeny tükrök” között élt, csupa „napvárásban”, „sziklás parton”, „közös nevezőt” keresve.

Egyébként nagyon-nagyon szerény ember volt, ugyanakkor rendkívül érzékeny is, soha nem kérkedett azzal a mérhetetlen tudással, aminek a birtokában volt. Az ő esetében ugyanúgy, mint Székely Jánosnál is, nem lehetett elválasztani az embertől a költészetet. Székely János sem véletlenül kérte fel Tóth Istvánt, hogy első gyermekének ő legyen a keresztaja. Rokonlelkek voltak ők, emberként is olyan monumentális szobrok, akikre nemcsak

fölnézni lehetett, de utánuk menni is. Albert Zsolt szerint egyik legfontosabb tulajdonsága az erkölcsi tartása. És terjedelmes életműve után legalább annyira népszerűnek kellett volna lennie, mint bármelyik kortársának, csakhat nem volt könyöklő, tolakodó ember, emiatt mindig hátra szorították a rangsorban az akkori pártkorifeusok. Lehet, ezért fogták azt is rá, hogy pesszimista, holott csak nem lelkendezett.

Mégis Vásárhely örök szégyene, hogy nem értékelték kellőképpen a munkásságát, és utolsó két kötete is magyarországi kiadóknál jelent meg. Itt hiába kilincsel, nem talált kiadóra. Szerencsére, ez bármennyire is rosszul esett neki, sikerült felülemelkednie a dolgon, hiszen ott volt neki a Somostető, ott voltak az állatok és növények, amiktől sokkal kevésbé akart elszakadni, mint egyes emberfajtatól.

Nagy Pál 12. év előtti méltatásából idéznék, ami Tóth István temetésén hangzott el. „Arany János pátriájának alföldi világából, a bihari tájakról érkezett annak idején városunkba, a Somostető közelében teremtve magának új otthonát, tágas műhelyt a mindennapos betűvető fáradozásának. Könyvekkel, kéziratokkal körülbástyázott dolgozószobájában azonban soha nem feledkezett meg a természet szelíd ajándékairól, a fák és virágok kínálta oldódás örömeiről sem, s ebben a vonzó magaslati közegben lehettek mindennapos vendégei Janus Pannonius kortársai éppúgy, mint a modern francia költészet nagyjai. De otthonát és megértést találtak önala az egykori Székelyvásárhely humanista írástudói is, Decsi Czimor Jánosék, a protestáns kollégiumi professzorok és poéták, akiknek emlékét ébresztgetve a hithű katolikus Tóth István bizonyosságot nyújtott rokonszenves nyitottságáról, emelkedettségéről, tolerancia iránti elkötelezettségéről is. Tóth István Marosvásárhelyen a huszadik század második felében annak a gazdag erdélyi magyar humanista hagyománynak a folytatójakutatója és értelmezője volt, mely megannyi forrásértékű történelmi és irodalmi ismeretanyaggal gazdagítja multunkra vonatkozó tudásunkat. Ilyenképpen széles körű tájékozottsága, sokoldalú nyelvtudása, költői tehetsége találkozott össze szerencsésen és érvényesült eredménytel. Folyamatosan megjelenő versesköteteinek, műfordítás-gyűjteményeinek sorozata a széles ívű költői pálya töretlenségét szemlélteti, de mindez csak része az egésznek. Tóth István filológusként, régi iro-

dalmunk szakavatott bűváraként ide vonatkozó tanulmányai-val is maradandót alkotott.”

Idén októberben lenne 90 éves. Földi mércével mérve, talán még ma is köztünk lehetne. De örülhetünk már annak is, hogy eszméi, életfelfogása, embersége itt maradt közöttünk, a Somos tető felé vezető úton, egykori háza mellett elcsúszva mindig úgy érzem, hogy fölöttünk leng a szelleme és bármikor erőt meríthetünk belőle, ha méltatlan bántások érnek.

A kis- és nagyvilágot megörökítő életszemlélete magasan kiemelkedő, eredeti, értékes fejezete napjaink magyar irodalmának. Mindig a változó és változatlan világ őre akart lenni, azt hirdette, hogy a szépre oda kell figyelni. Gondolatait, bölcsességét röviden így foglalja össze a *Tolsztoj vigasza* című négysorosában: „Ahol a kényszer győz és nem a szellem, / ott ez a vigasz az erőszak ellen: / Ha szű se perceg, jobban hallani, / hogy örölnék az Isten malmait”. Maradjon ez számunkra is örök tanulság.

Összeállította: B. Osvát Ágnes

FEHÉRLILIOM

Fehér lenni, éjnél rejtélyesebb;
fényleni hóként, mely napban sem olvad;
kinyílni mává, mely maga a holnap;
tisztulni, mint aki levetkezett;

illetetlenül kelni, mint a reggel;
virágozni legmagasabb fokon;
lent állni mint legfelsőbb hatalom;
védekezni, de sosem tövisekkel;

részegíteni, de csak józan ésszel;
oly mámor lenni, mely sohase vész el;
kútfő maradni, illatos kehely;

illanni folyton, s nem szállni el mégsem;
kérdés lenni, mely elvillámlott régen,
s válasza örök mámorban felel.

Marosvásárhely irodalmi műveltségéről

– A Maros-völgy általános képe az 1661-es török-tatár pusztítás után –

Az a lusztrumnyi idő, amely az 1657-es sikeresnek ígérkező és oly tragikusan végződő lengyelországi vállalkozástól II. Rákóczi György, illetve Kemény János haláláig tartott, Vásárhely legmozgalmasabb és Erdély legszomorúbb évei közé tartozik. Kemény János egyik ismeretlen híve például így indokolja az új fejedelem törökellenes fellépését, heroikus és önfeláldozó vállalkozását: „Elközelgett vala immár az isteni rendelésből való 1660-i idej halálos esztendőnek vége, és az kívánt békességet ennyi sok öldöklések, ragadozások, háborúságok és házi fegyverek után, melyekkel Erdély országa ennek előtte kevés idővel vala terheltetve, az lakosok reménleni kezdetek vala... Mely nagy és sok gonoszak után ez nyomorult Erdély eltemetettnek láttaték lenni, nem lévén kebelében semmi egyéb

haszontalan gaznál, hamunál és szomorú pusztulásnál...” [A tekintetes, nagyságos és méltóságos úrnak, Kemény Jánosnak Erdély országának való bemeneteli!.

Az országos pusztulás képe az 1658-ban kezdődő török-tatár bosszúhadjáratok évenkénti megismétlődésének és a belső trónviszályoknak a következménye volt. Az első hullámban pusztító török-tatár martalócokat talán a vásárhelyi vár viszonylagos védettsége ejthette gondolkodóba, hiszen annyi gyengébben védett helység volt a közelben. De annál szörnyűbb volt az az 1661-es pusztítás, amelyet elcsenvedett az egész Maros völgye és főként Vásárhely a Kemény János ellen vonuló török-tatár hadaktól. Hogy miért éppen a gazdag Maros völgyét és a tőle délre eső Nyárád és Kis-Küküllő

vidékét, valamint az északon elterülő Mezőséget vették célba elsősorban az 1660-es bosszúhadjárat csapatai, az részletesebb elemzést igényelne. De bizonyára befolyásolta pusztító tervüket az a tény, hogy Vécstől, Magyarótól egészen Radnótig, Gerendig terjedtek a Rákóczi György törökellenes politikáját folytató Kemény János jószágai és szükségserűen itt voltak szép számmal a párthívei is. A Kovásznai királyi Erdély-ének toldaléka címen ismert (*Miért sírsz a hegyen Sebes!* kezdetű) kiéneklő vers mintegy másfél ezernyi sorban (többnyire szakaszonként) nyújt tükörképet egy-egy helység pusztulásáról. Ez a műfaj, amely lényegében a leíró epika funkcióját tölti be, nem tartja be a krónikás elbeszélő költemény ma már lezárt cselekményének időrendjét. Inkább állapotokat rögzít, ahol a múlt és jelen eseményei közötti határok elmosódnak. Így bizonyos hangulati elemei a lírára is emlékeztetnek. A három részből álló **Toldalék** talán műfajilag is megenged bizonyos közvetlen hangvételt, tréfálkozást, rejtett gúnyt (íroniát) is, de itt (a súlyos tragédiát tartalmazó tárgy ellenére) még nyíltan ostorozó szatíra is található. Ez azt a feltételezést látszik igazolni, amely szerint a verset a török támogatást élvező, németellenes politikát folytató Apafi Mihály Lukács nevű deákja írta. Apafi ellenjelöltjének, Kemény Jánosnak nagyszöllősi vereségét ezért gúnyolja a Kemény birtokában lévő Véc és (a Habsburgok hatalmát jelképező) Bécs nevek rímeltetésével: *Hol vagyon (az) Urad most Véc? Te valál a második Bécs./ Ezt javallom, bár jól megérts./ Meggyullad most büntől a mécs.* (13. sz.)

Ugyancsak Kemény János német párti politikájának a kudarcát ironizálja az elpusztított Régenre vonatkozó sza-

ban, hogy ez nem oszlatta el a török megalapozott gyanúját, s az események feltartóztathatatlanul bonyolódtak a tragikus végkifejlet felé.

A kiéneklő vers azonban, mintha csak a Maros (és nem az események) folyását követné: szerzője, az eléggé ízetlenül gúnyolódó Szarka Lukács deák egyszerre céloz a gernyeszegiek zsugoriságára és kifosztottságára: *Somfánál főző Gyermyeszeg,/ Talán vízzel vagy most részeg?/ Nincs most benned sok aranyseg/(vagyis aranyrúd), Egyik lábad igen félszeg.* (17. sz.)

Feltehetőleg a Kemény pártján álló kegyúr, Csáki István ellenállása íratta véle ezeket a már csúfolódásnak számító sorokat. A Szentgyörgyre vonatkozó szakaszt viszont Petki István csíki kapitány és helybeli főúr Rákóczi és Kemény iránti hűsége váltotta ki Apafi deákjából (hiszen Petki még '62 februárjában is Apafi ellen szervezkedett a Székelyföldön): *Vásárhelyen felül Szentgyörgy,/ Többé megmondom, hogy engedj,/ Az országgal együtt szenvedj/ Sok karokat csak elfeledj.* (18. sz.)

Éppen ezért politikai fogás, és nem őszinte vélemény írta vele az elesett Rákócziról szóló, elismerő sorokat: Apafi oldalára akarja állítani a halott fejedelem párthíveit. A kiéneklő vers három ízben is említi Vásárhelyt, mert itt alakult ki a legszemléletesebben a fejedelemségre pályázó öt főember (II. Rákóczi György, Rhédey Ferenc, Barchay Ákos, Kemény János és Apafi Mihály) drámájának végső bonyolalma. Egyelőre csak közli a város 1661-es és 62-es török megszállását, Ali és Kucsuk pasák önkényeskedéseire céloz-

Johann I. Haas: Marosvásárhely magyar város 1736.

kasz, mintegy célozva arra, hogy 1660 végén, 61 elején itt választotta meg az országgyűlés a tragikus sorsú fejedelmet: *Jó bort ihatol te Régen!/ Jó város valál te régen!/ Ne csinálj házat a jégen,/ Ne búsulj még te fedélen!* (16. sz.)

Kemény János – amint az *Önéletírásból*, a *Gileád balzsamumából* és Lónyai Annához írt szerelmes leveleiből ismeretes – ösztönös írói tehetséggel megáldott ember volt. Itt annyit jegyezhetnénk meg csupán, hogy a diplomácia tekervényes nyelvezetében sem volt járatlan. Ez fejedelmi esküjének kettős értelmezéséből elég érezhetően kitűnik. Látszat szerint török hűséget fogad anélkül azonban, hogy teljesen kizárná a (nem túlságosan kecsegtető) német támogatást. Arra esküszik fel, hogy: „... A Fényes Portától soha, semmi időben el nem szakad, sem az Országot elszakítani nem igyekeznek...” Erdélynek a török császárral való régi frigyét intacte (érintetlenül, változatlanul) megtartja: úgy mindazonáltal, ha a Porta is nyilvánvaló romlásunkra és veszedelmünkre nem igyekeznek. In tali casu (ebben az esetben) Ónagysága minden utakat és módokat hazánk megmaradására elkövethessen”... (Compilatae constituones regni Transilvaniae... Claudipoli, 1695. 16. 1.). Úgy látszik azon-

Marosvásárhely a Vártemplommal

va (a tárgyhoz nem túlságosan illő tréfálkozással): *Hallottad-e azt Vásárhely,/ Hogy te sem vagy már szabad hely?/ Ezután bár jó reggel kelj,/ Az adóra gondot viselj!* (19. sz.)

Az 1660 végén török fogságból hazatérő Apafi vásárhelyi betéréséről és fogadásáról is említést tesz a szerző.

Igaz, hogy a néhai II. Rákóczi György egy évvel előbb éppen itt erőszakolta ki az országgyűléstől harmadik megválasztását Barchayval szemben, de ekkor még talán Apafi maga sem álmodott arról, hogy valaha is fejedelemséget nyer a töröktől (hiszen csak '61 szeptemberében kapta meg a zászlót és a botot, a fejedelmi hatalom jelképeit). Így hát a nemrég szabadult főúr zavartalan mulatozás közepette töltötte vásárhelyi óráit: gazdái és kísérői körében (amint Lukács deák szemtanúként állítja): *Vásárhelyre is bėjutánk,/ Jó bort ott is kóstol(gat)ánk,/ A szászok közé, hogy jutánk,/ Zágorba is jól mulatánk.* (205. sz.)

Előbb Rhédeyt, majd Barchayt sikerült félreállítaniuk a Rákóczi-pártiaknak és Kemény híveinek. A török párti

Barchay félreállításának – akárcsak Rákóczi újraválasztásának – tehát Vásárhely volt a színtere.

Barchay megöletését (amely a mai napig is tisztázatlan), ugyancsak kapcsolatba hozták itteni szereplésével és Kemény János bizalmas embereivel. De itt zajlott le 1661 nyarán Kemény híveinek „homágiuma” (vagyis hűségesküje) is az újonnan választott fejedelem előtt. Erre a Veresmarty Gáspár püspök által meghírdetett és papszenteléssel egybekötött országos zsinaton került sor a Vártemplomban. A város tehát a legkülönbözőbb társadalmi események színhelye, sőt ütközőpontja lett, mintha Kolozsvár, sőt Gyulafehérvár légköre itt sűrűsödött volna a végső feszültségig.

Ez elsősorban Vásárhely földrajzi helyzetének és viszonylagos kiszolgáltatottságának tudható be. Inkább egyházi, szellemi tekintélyre, mintsem védelmi erejére számíthatott, ezért kénytelen volt alkalomadtán engedni mindkét párt híveinek, noha szíve inkább Keményhez húzta. Erre a viszonylagos kiszolgáltatottságra a már győztes Apafi-párti szerző nem volt tekintettel, amikor ítéletet mondott a „kettősszájú” Vásárhelyről: *Te kettősszájú Vásárhely, / Magadra bár gondot viselj, / Jól meggondold most, mit felelj! / Mert nem lesz immár szabad hely. / Az te hűtöd olyan, mint zsák, / Ha akarják megfordítják, / Azt ők hamar visszamondják, / Hogyha őket szorongatják.* (350-351. sz.) A rendkívül feszült gyűlölködés nem csak

a Rákóczi és Kemény pártján lévő emberek közül szedte áldozatait, de a török pártiak közül is. A már említett Barchay után így esett áldozatul egyik főembere, a koronkai Tol-dalagi Mihály, akit felkoncolt a segesvári tömeg, mikor II. Rákóczi György halálát hírül adta: *Gyászbán változott Koronka / Hogy betért volt Segesvárra, / A város ott felkoncolta, / De az árát jól megadta.* (21.sz.)

A kiéneklő vers szerzőjének – elfogultsága és laza versépítése ellenére is – vannak erősségei: főként jó ütemérzéke, s helyel-közzel csoportrímei is említést érdemelnek: *Magas hegyre hágtál Görgény, / Mikor voltál ilyen szegény? / Nincs bened most aranyedény, / Számadásod igen kemény.* (333.sz.)

Bírázataiból az elfogultságot, személyeskedést nélkülöző részeket szeretném kiemelni, így például ahol a pártoskodást elítéli: *Pártolkodó Erdélyország, / Tégen igen gonosz moly rág, / Sok ideje, hogy ver és vág, / Nehéz iga nyakadra hág.* (225.sz.)

Legfőbb érdeme talán az, hogy jól ismeri, és néha jól is alkalmazza a népi humort.

Tóth István

Megjelent a **Népújság** mellékletében, a **Műzsában**, 2000. szeptember 16.

Kevésbé ismert történetek Munkácsy pesti napjaiból

Munkácsy Mihály mint művész és mint ember, a magyarság legnagyobbjai közé tartozott. Léptei megszenteltek minden helyet, ahol a fővárosban megfordult. Ahogy a hollandok büszkén mutatnak azokra a házakra, azokra az utcákra, ahol Rembrandt járt-kelt, lakott, mi is méltán megtehetjük ezt Munkácsyval.

19. éves korában, 1863. szeptember közepén került fel Pestre. Első dolga volt, hogy elment a Nemzeti Múzeumba, az ott elhelyezett Országos Képtár fetményeit nézegetni. Itt ismerkedik meg Ligeti tájképfestővel és Than Mórral, a képtár őrével. Than ad neki helyet a Képtár egyik, inkább

lomtárnak használt helyiségében és itt kezd szorgalmasan dolgozni. Másfél évet tölt Pesten, ahol az Üllői-úton lakik egy hónaposzobában.

1865-ben Bécsbe megy, de 1866-ban ismét visszakerül Pestre a Rókus kórházba, olyan súlyos megbajjal, hogy a főorvos azt hitte, nem lehet megmenteni a szeme világát. Szerencsére, baja hamar javult és a kórházból kikerülve, gyakori vendége a Kossuth Lajos-utca 3. számú házban levő Kammon-kávéháznak. Ide jártak ifjú Ábrányi Emil költő, Szana Tamás, Kazár Emil s a társaság már akkor dicsőítette Munkácsyt.

Mulatságos kis epizódot jegyzett fel ebből a időszakból a 19. századi **Magyar Szalón** című folyóirat. A Kammon-kávéházból hazamenet, az ifjú Ábrányi-ból és asztaltársaságából álló vidám társaság szeretett éjjel a házakba becsengetni. Éppen a Lipót-utcában (a mai Váci-utca alsó része) jártak és Munkácsy a mai Újvárosháza helyén állott Fenyítő Törvényszék csengőjét nyomta meg. Négy szuronyos darabont rohant ki és Munkácsyt aznap éjszakára bezárták a régi Városháza kóterébe, a sötét, nyirkos fogházba, a csirkefogók közé. Másnap ugya hazabocsátották, de ennek az élménynek köszönheti a világ a **Síralomházban** és az **Éjjeli csavargók** című remekműveket.

Munkácsy csodálatos ívelésű pályája három év múlva éppen a **Síralomházban** című festményével indult el.

(Folytatjuk)

Tavaszt idézőn szívom magamba,/ pedig a tavasz messze még./ Jöhetnek addig, tombolón omló,/ jég-szilánkosan vad fellegek,/ s elsötétülhet felettünk az ég...” (B. Osvát Ágnes: Januárvégi korareggel)

Székely János végrendelkezésnek számító verse, valamint születésnapja (1929. március 7.), és egy szoborállítás hírének kapcsán.

Székely János emlékezete (1927–1992)

Utcák és szobrok

Megkívántam a végrendelkezést.
Bartók Bélától irigyeltem el:
„Míg ez s az a tér és körút
Erről s arról van elnevezve, addig
Megtiltom, hogy énrólam utcát
Vagy teret nevezzenek el.”

Micsoda naiv fenség!
Micsoda fenséges gyerekség!
A tehetetlen kétségbeesés
S a mindenható nagyság micsoda
Mondat-gigásza! Micsoda kegyetlen
Ítékezés az életen!
Megkívántam, s most végrendelkezem.

Én, alulírott Székely János,
Sebzetten és halálra szántan,
Állítólagos szellemi
Képességeim birtokában
Úgy rendelkezem, hogy amíg
Utcák, terek és városok
Egyáltalán és bárhol a világon
Gazemberekről vannak elnevezve:
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Míg széltolóknak áll a szobra, addig
Énnekem szobrot ne állítsanak.

Értsük meg egymást: nem hiszem,
Hogy ilyen veszély fenyegetne; mégis:
Míg valahol is tér vagy utca
Van elnevezve politikusokról,
Kik rögeszméik ürügyén befogják
Szekerükbe a nyomorultakat,
Hogy aztán maguk nyomorítsák őket –
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Értsük meg egymást: jól tudom,
Hogy kész röhej megtiltanom, amit
Senki sem készül elkövetni, mégis:
Míg elpusztult nagyokra hivatkozva
Pusztítja el és kínozza halálra
A mindenkori szent, kortársi horda

A mindenkori élő nagyokat;
S ha belehalnak, ismét csak ezekre
Hivatkozva a legújabbakat;
S ez nemzedékről nemzedékre így megy,
Folyton pusztítva, hivatkozva folyton,
Későre megbánt gyilkosságok árán
Szaporítván az utcanéveket –
Énrólam utcát ne nevezzenek el.

Míg hála övezi a talmit,
Míg géniusznak titulálnak
Ügyeskedők ügyeskedőket,
S a néma érdem egymagában gürcöl,
Nincs kihez szóljon, begyógyul a szája,
S átkozva bánja, hogy világra jött –
Énnekem szobrot ne állítsanak.

Míg világtörvény marad a hazugság;
Embernek lesz ember fölött hatalma;
Míg leírják, hogy most már minden jól van
(Miközben minden tönkremegy);
Míg érvényes a Hamlet monológja,
Amíg üvölt a falkaszellem, és
Hóhéraiknak áldoznak a népek;
Szóval míg olyan a világ,
Amilyennek ma ismerem:

Énrólam utcát ne nevezzenek el,
Énnekem szobrot ne állítsanak.
S ha sohasem lesz másként – hát soha.
Abban bízom, hogy lent, a föld alatt
Megleszek utca s szobor nélkül is.

De addig – néhány régi temetés
Emlékeit idézve, amikor
Petőfi Sándort vagy Bolyai Jánost
Kaparták el, vagy Mozartot szegényt –
A velük való szolidaritás
Csekély jeleként meghagyom:

- 1) Temetésem ne legyen nyilvános.
- 2) Síromat ne jelöljék meg.
- 3) Ne hivatkozzék rám utólag senki.

(1968)

Gondoltál-e már arra, milyen csodálatos a világ? Mennyire egész és mennyire tökéletes minden, amit nem az ember alkotott? Nézz meg egy virágot! A legegyszerűbbet: nézz meg egy hóvirágot! Honnan tudja meg bent a föld alatt, hogy odakint már elment a hó s az ágak könnyező rügyein cinkék hintáznak a napsütésben? Nincs telefonja, rádiója sincsen, mégis értesül arról, hogy mennyire haladt a világ tavasszal. Hideg föld öleli még a gyökeret, de már megindulnak benne az élet nedvei és moccan a csíra. Felüti kis zöld fejét a nyirkos falevelek alól. kinő a szár, utána futnak a levelek. Zöldek. A föld nedvei összetalálkoznak a napsugárral és zöldre festik a hajszálereket.

Aztán kinyílik a szár, kifeslik a bimbó, előkacag a virág. Kacag. Szinte hallani lehet. Nézd meg jól, milyen szép! Milyen szép és milyen tökéletes. Ember-művész nem alkotott még hozzá foghatót, csak másolt. Egy láthatatlan nagy művész keze dolgozik körülötted..

(Wass Albert: *Té és az Isten*)

Pálosi Éva

A jószívű hóvirág

Az ibolya ott lent a sötét földben nagyon elunta magát. Hogyne unta volna, hiszen már olyan rég volt az, hogy Ősz anyó álomba ringatta. Rázott rá jó meleg takarót is, a fák sárga-piros leveleit. De azóta az ibolya jól kialudta magát és így kezdett sóhajtozni:

– Én Istenem, jó Istenem, de unom már ezt a telet, én Istenem, jó Istenem, csak már jönné a kikelet.

Meghallotta ezt a keserves sóhajtozást a hóvirág s így felelt:

– Annyit mondok, jobban nálam nem unhatod, te sem pajtás. Ám hiába panaszkodunk, nem használ itt a sóhajlás. Tél apó míg el nem unja, abba nem hagyja a táncot, hiába a könyörgésed, hiába a sóhajlásod.

Felzokogott erre a gyöngyvirág:

– Telve illattal minden gyökérszálam, ha tovább kell várni, én azt ki nem állom.

Meghallotta a nefelejcs ezt a keserves panaszkodást és így szólt:

– Türelem, türelem, aranyvirágot terem!

De a kis türelmetlenek nem akartak várni. Csak zúgolódtak tovább, hogy így meg úgy, de ők nem bírják ki a hó alatt, a föld mélyében. Elhatározták, hogy kimegy valaki közülük a föld felszínére szerencsét próbálni.

El is indult a gyöngyvirág, de amint kidugta orrocskáját, rémülten húzta vissza:

– Juj, de hideg van odakint, havasak amott a dombok. Aki kibírja, menjen ki, én inkább itt bent kucorgok – mondta fázósan.

De az ibolya csak nem nyughatott, felkeltette szomszédját, az öreg kikericsét.

– Te még bírod, kedves szomszéd, nem untad el még a telet? Mondok egyet, bújjunk mi ki, hozzuk el a kikeletet!

Az öreg, bölcs kikerics hallani sem akart erről a könnyelműségről.

– Hová gondolsz, te csacsi? Nem bújok én innen ki, Szél úrfi szívtelen, megfagyasztana hirtelen!

Elment az ibolya sorban a többi virághoz, de bár vala-

mennyi türelmetlen volt, egy sem akart kibújni.

Mit volt mit tenni, bele kellett az ibolyának is nyugodnia abba, hogy meg kell várni, míg eltávozik Tél apó. A virágok hát vártak, vártak, Tél apó meg nem is gondolt arra ebben az évben, hogy átadja uralmát a tavasznak.

Nagy volt a szomorúság a virágok között. A rózsza hajlott derékkel esengte a tavaszt, a gyöngyvirág bánatában mind elhullatta gyöngyös virágait, az ibolya türelmetlenségében a föld alatt kezdte ontani illatát, a gólyahír aránya mind barnává vált a sok könnytől, amit hullatott.

A kis hóvirág úgy érezte, nem bírja tovább nézni kis testvérei bánatát. Egy éjjel gondolt egy nagyot és elhatározta, hogy kimegy a föld fölé, hogy elkergesse a telet. Nagyon hideg volt odakint s bizony kellett magát biztatnia, hogy el ne fogyjon a mersze. Így biztatgatta magát:

– Jujj, de hideg a világ, bújj ki mégis hóvirág! Kergesd csak el a telet, jőjjön már a kikelet!

Hamar kidugta az orrocskáját, bár a szívtelen Szél úrfi nem kímélte, hanem jó pirosra csípte, de ő nem ijedt meg, hanem bátran törtetett kifelé a hó alól. Meglátta az Északi szél, oda-szólt Tél apónak:

– Lám, ez a kis szemtelen, csak kibújt nagy hirtelen!

Felelt Télapó:

– Csípd az orrát, csípd neki, míg csak vissza nem viszi!

Azt mondja erre a hóvirág:

– Hát csak várjad, leszed, amíg én visszamegyek!

Csípi, a Szél úrfi, csípi teljes erővel, de a hóvirág csak nem megy vissza. Fázott ugyan az orrocskája, de a szívét meg melegítette a szeretet, amit kis testvérei iránt érzett, nem

akarta, hogy ott senyedjenek a föld mélyében továbbra is. A szeretet úgy melegítette, hogy nem fagyott meg, hiába próbált meg mindent a galád Szél úrfi. Egyszerre csak belefáradt

a szél is ebbe a játékba. Nem csoda, hisz egész télen más-egyebet sem tett, csak fújt. Odaszólt Tél apónak:

- Édes gazdám, fáradt vagyok, nem bírom tovább a táncot. Gyerünk haza, jőjjön tavasz, folytassa ő a mulatságot!

Hát amint meghallotta ezt a hóvirág, elkezdte lóbálni kis csengettyűvirágait, és rákezdett a tavaszi dalra:

- Tél apó aludni ment, mondjunk néki jó éjszakát! Északi

Csűrös Emília

A két pásztortáska

Egy pásztortáska magot az őszi szél felsodort a kőfal kövei közé. Homok, por is került reá és tavasszal szép, zseengezöld növény bújt ki a pásztortáska magból. A fal tövében is zöldültek hasonló levélkék, melyek csakhamar bimbót és virágot bontottak. Egy reggel, amikor felnéztek a lent nyíló fehér pásztortáska virágok, csodálkozva látták, hogy fent a várfalon is nyílik egy virág, mely éppen olyan, mint ők. Nézegettek egymás felé, aztán egyszer csak megszólalt az egyik a járda kövei közül:

- Talán bizony lenézel most minket, hogy olyan magasra kerültél?

Szelíden felelt a magasból a virág:

- Dehogynézlek le, csak azon csodálkozom, hogy kerültünk olyan távol egymástól, amikor úgy látom, testvérek vagyunk.

- Talán bizony éppen ezért uralkodni akarsz fölöttünk! – felelt az alsó virág, - de abból már nem eszel! Mi is érünk annyit, mint te, hiába hordod olyan magasra a fejedet.

- Már miért hordanám én magasra a fejemet? Hisz én is csak azt tettem, amit ti. Kicsíráztam, bimbót hajtottam és virágot nyitottam. Csak annak a hatalomnak engedelmesskedtem, amely valamennyiünket a földre parancsol. Hogy feljebb kerültem mint ti, arról épp úgy nem tehetek, ahogy ti sem vagytok annak okai, hogy lent maradtatok.

Az alsó virág már nem felelhetett erre, mert az utcaseprő oly erősen csapta rá a seprűjét, hogy tövéből kiforgatta az egész virágot a járdakövek közül. Ugyanakkor egy szigorú férfi sétált a kertben a kőfal mögött. A pásztortáska előtt megállt.

Kellemes húsvéti ünnepeket kíván és továbbra is szeretettel várja leveleiteket, javaslataitokat a szerkesztő néni, az alábbi címre:

B. OSVÁT ÁGNES
540.477 Marosvásárhely (Targu Mures),
str. Armoniei nr. 22 ap. 13, jud. Mures, Románia.
Telefon: 0040265/249918, 0040365/803670,
0040770/173128
E-mail: osvatagnes@gmail.com

szél is véle ment, hogy kipihenje jól magát. Elvitték a hideget, csúf havas fergeteget. Süt a nap jó melegen, jaj de vígan csengetem: Elkergettem a telet, megjött a szép kikelet...

Mikor a kis testvérei ott a föld alatt meghallották ezt a víg éneket, hamar kibújtak a jó meleg tavaszi napra és elkezdtek levelet, virágot hajtani. Lett erre öröm a földön és mindenik virág, a bátor kis hóvirág dicséretét

- Mégis hallatlan, hogy elhanyagolják ezt a kertet. Már a falat is kiveri a gyom.

És mérgesen tépte ki a pásztortáskát a kőfal kövei közül, hogy kidobja az utcára.

Így találkozott a két virág. A járda melletti mérgesen morogta:

- Mégis csak hitványság így bánni velünk. Még ki sem nyílhattam teljesen, máris kitéptek. Hát miért kellett akkor kicsíráznom?

A másik szelíden felelt:

- Nem tettél soha semmi jót? Rajtam egyszer megpihent egy méhecske, hogy a napon megszárita összeázott szárnya- it. Én azt hiszem, ezért lettem.

A másik nem felelt, csak már alétan hajtotta fejét a porba. Még hallotta testvérenek csendes szavait.

- Hiszen olyan rövid az élet, hogy jóra is kevés időnk jut, kár egy pillanatot is a rossz érzésnek szentelni. Jőcselekedettel és egymás iránti szeretettel a szívünkben, értékesen tölthetjük el az életünket, bármilyen parányi is legyen az.

Lőrinc Pál:

Három füles

Három kis nyúl ül a réten.
Mesebeli faluszélen.
Előttük egy halom tojás,
Húsvét táján ez így szokás.
Festék is van jócskán, bőven,
Fut az ecset tekerőben.
Tojásan a színes csíkok
Olyan, mint a fűrgé gyíkok.
Nyúlápó is megjön közbe,
Leül köztük ott a földre.
Nagy bajuszát simogatja,
Tojásokat válogatja.
Szebb az egyik, mint a másik,
Nincsen köztük mely hibázik.
Ügyes ez a három füles,
Nem lesz a tál sehol üres.
Jut is bőven minden házba,
Locsolóknak tarisznyába.
Kinek nem jut fusson ide,
Nyúlápó tesz a zsebibe.

Kellemes húsvéti ünnepeket!

ÁTALVETŐ ONLINE

Lapunk az interneten a következő
címeken olvasható:

www.ekosz.hu,

www.erdelyikor.hu és

az új lapszám megjelenésével
cserélődik.

Tisztelt olvasóink!

Mindenekelőtt felhívjuk sz. figyelmüket a 43. oldalon közölt támogatói listára, valamint az azt követő szerkesztői üzenetre. Az ott kifejezett köszönetünket itt, e kiemelt oldalon is megismételjük!

Sajnos ismét számosan vannak azok, akik nem reagáltak a decembéri lapszámunkhoz csatolt, sárga csekkel jelzett előfizetési jelzésünkre. Ők legutóbb a 2011. évben fizettek elő (esetleg a 2012. év legelején), és számukra- ismételt felhívásként, és abban bízva, hogy a késlekedés csupán figyelmetlenség eredménye – újabb sárga csekkel mellékelünk. Amint azt a 43. oldalon tudatjuk, hivatalos támogatás híján kizárólag előfizetőinkre, ill. az ő támogatásukra vagyunk utalva. Elsősorban velük szemben lenne méltánytalan, ha nem vennénk tekintetbe az előfizetések elmaradását, amit, ha ezen ismételt figyelemfelkeltés után sem pótolnak, úgy kell értékelnünk, hogy nem óhajtják tovább kapni a lapot.

Külföldi olvasóink felé is az előfizetés elmaradását sárga csekkel jelezzük. Arra gondolunk, hogy esetleges magyarországi kapcsolataik révén, e csekkel ide elküldve lehetőségük lesz nekik is ilyen módon előfizetni (a jelzett valuta-összegnek megfelelő Ft-ban, és természetesen a Megjegyzés rovatban feltüntetve a nyugati befize-

tő adatait!), egyébként számukra változatlanul rendelkezésre áll az alábbi, minden számunkban közölt, külföldről történő átutalás, aminek – információink szerint – elenyésző a költsége. Tévedés esetén (amit – emberek lévén – teljesen kiküszöbölni soha nem lehet), kérjük mielőbbi visszajelzésüket a szerkesztő impresszumban megadott elérhetőségének bármelyikén!

Belföldről történő átutalást a következő számlaszámra kérjük:
52400054-10030826 Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet
Külföldről:

Erdélyi Körök Országos Szövetsége 6070 Izsák, Kálvin tér 1.
Számlaszám:

52400054-10030826 Orgovány és Vidéke Takarékszövetkezet
IBAN: HU34 5240 0054 1003 0826 00000000 BIC/SWIFT: TAKBHUHB

Emlékeztetőül: Belföldi éves előfizetői díj 1 500 HUF.
Külföldre: Európában 10 EUR, tengeren túlra 20 USD

**Emlékeztetünk rá, hogy adója 1%-nak
felajánlásával is lapunkat támogatja!
Adószámunk: 19110114-1-03**